

سطوح عالی منهج اجتهادی در تفسیر آیت‌الله سیدمصطفی خمینی مشهود است

استاد مرکز تخصصی تفسیر حوزه در تشریح ویژگی‌های تفسیر حاج آقا مصطفی خمینی با اشاره به احاطه علمی مؤلف، تأکید کرد: تفسیر ایشان تفسیر اجتهادی کامل و منبع عظیمی از معارف مختلف علوم است.

استاد مرکز تخصصی تفسیر حوزه در تشریح ویژگی‌های تفسیر حاج آقا مصطفی خمینی با اشاره به احاطه علمی مؤلف، تأکید کرد: تفسیر ایشان تفسیر اجتهادی کامل و منبع عظیمی از معارف مختلف علوم است.

حجت‌الاسلام والمسلمین حسین سازمند، استاد مرکز تخصصی تفسیر حوزه علمیه در آستانه سالگرد شهادت حاج مصطفی خمینی(ره) در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) با اشاره به فعالیت‌های تفسیری ایشان گفت: ایشان از استعداد فوق‌العاده‌ای برخوردار بود، به‌گونه‌ای که در سن 27 سالگی به درجه اجتهاد رسید و تفسیری را که از ایشان موجود است در نجف نوشته است.

وی اظهار کرد: وی در طول تحصیل از محضر بزرگانی مانند امام، علامه طباطبایی و رفیعی قزوینی بهره برد و همزمان با تدریس در نجف نسبت به تألیف تفسیر با نام «تفسیر القرآن الکریم» اهتمام ورزید که ملاصدرا نیز همین نام را برای تفسیرش برگزیده است.

سازمند با بیان اینکه وی از ابتدای سوره حمد تا آیه 46 سوره بقره را تفسیر کرده است، تصریح کرد: این تفسیر با رحلت ناگهانی و شهادت گونه ایشان در سن 47 سالگی ناتمام ماند و اگر ادامه می‌یافت، بالغ بر صد جلد می‌شد.

استاد حوزه علمیه اظهار کرد: برخی معتقدند که تا آیه 45 بقره یعنی «استعینوا بالصبر...» را تفسیر کرده است، چون تفسیر تا این آیه قطعا انجام شده ولی لغات آیه 46 را هم بیان کرده و نکاتی ذیل آن آورده اگر چه ممکن است کامل نباشد.

سازمند با بیان اینکه این تفسیر در سال 1362 در چهار جلد توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چاپ شده است، گفت: این چهار جلد در دو هزار صفحه چاپ شده و محمد سجادی از شاگردان ایشان آن را تحقیق و تکمیل کرده است که در سال 1376 توسط مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره) در 5 جلد به چاپ رسید، لذا این مطلب نشان می‌دهد که قابلیت توسعه زیادی برای تفسیر وجود داشته و اگر آن مرحوم زنده بود شاید بیش از صد جلد تفسیر نوشته بود.

وی اظهار کرد: تفسیر با مقدمه کوتاه چند صفحه‌ای برخلاف تفاسیری مانند مجمع البیان و ... که در آن مباحث علوم قرآنی به نحو موسعی تبیین شده آغاز می‌شود، زیرا به گفته خودش بنا بر اختصار در تفسیر داشته و در این مقدمه دو مسئله تبیین شده است.

وی ادامه داد: اول حقیقت علم تفسیر، تعریف لغوی آن، تعریف اصطلاحی، اهداف تفسیر و ... به نحوی علمایی و علمی بحث شده و دوم نیز به وجه تسمیه قرآن پرداخته است و با استناد به آیه اول سوره علق، رای مختار وی برگرفته شدن قرآن از قرء به معنای خواندنی است که خود این وجه تسمیه بحث مستوفایی در علوم قرآنی است.

استاد حوزه علمیه قم بیان کرد: از ویژگی‌های این تفسیر آن است که مرحوم حاج آقا مصطفی در ذیل هر آیه لغات آن را شرح داده و صرف و نحو، اعراب، رسم الخط، معانی بیان، تجوید، مسائل کلامی و ... را نیز شرح داده و توجه به لغت و لوازم آن در این تفسیر بسیار مشهود است و نشانه احاطه علمی مؤلف و برای مدققین سودمند است.

سازمند تصریح کرد: وی آرای تفسیری مختلف شیعه و سنی را در آیات بحث می‌کند، اما در نهایت نظر خود را اعلام کرده که نشان می‌دهد اجتهادی کامل است و استدلالی و منطقی به بحث درباره مفاد آنها پرداخته و اکتفا به نقل آرای دیگران نکرده است لذا بیان نظر قوام و در عین حال اعتبار ویژه به تفسیر داده و موید منهج اجتهادی آن است.

وی افزود: مثلا در سوره مبارکه حمد در ذیل تفسیر «مالکِ یَوْمِ الدِّین» که بیشتر مفسران مراد از دین را روز جزا گرفته‌اند، آورده است دین به معنای حساب است، زیرا مالکیت باید به چیزی تعلق بگیرد که فعلیت دارد، لذا ترجیح می‌دهد که حساب را اختیار کند و ادامه می‌دهد «چون خدا می‌خواهد حساب کند اعمال و رفتار و گفتار ما همه و همه مجسم هستند و دین به این معناست» و چنین تبیینی سوای از قابل مناقشه بودن یا نبودن نشان دهنده ارائه مطالب در سطح عالی اجتهادی است.

سازمند بیان کرد: تأثیر آراء علامه طباطبایی نیز با توجه به نگاه فلسفی ایشان مشهود است اگر چه این تفسیر فلسفی نیست، اما نگاه عرفانی و فلسفی در آن وجود دارد و مباحث کلامی نیز عنوان شده است، البته وی معتقد است که پرداختن به این علوم به معنای تحمیل داده‌های آنها به قرآن نیست، بلکه تبیین قرآنی مطالب علوم دیگر است و خودش نیز مقید به این مفهوم بوده است.

وی افزود: آقا مصطفی روش عقلی، تحلیلی و اجتهادی در تفسیر داشته و حتی در لغات و قرائت و استنباطات احکام شرعی نیز مقید به این مسئله است و مثلا در بحث لغات خود را منحصر به آرای بزرگانی مانند زمخشری نکرده است و تفسیر مختصر ایشان منبع عظیمی از معارف عقلی، فلسفی و عرفانی است و حتی در پاسخگویی به شبهات نیز تبحر داشته به طور مثال در ذیل آیه 23 سوره بقره به بحث اعجاز قرآن و اثبات آن پرداخته است.

سازمند ادامه داد: ایشان زبان قرآن را برخلاف برخی که اسطوره می‌دانند، واقع‌گرا می‌داند و معارف آن را حقیقه معرفی کرده و

مباحث علم اصول را هم در تفسیرش به کار برده است. مسائلی مانند اینکه آیا از لوازم آیات، الغای خصوصیات و جری و تطبیق و دلالات عقلی و لفظی می‌توان در تفسیر بهره برد و ایشان نظر مثبتی را ارایه می‌دهند.

سازمند در خاتمه بیان مکی و مدنی بودن و فضیلت دو سوره تفسیر شده را از دیگر ویژگی‌های تفسیر القرآن الکریم برشمرد و عنوان کرد: کسانی که علاقه‌مند هستند تا مطالب بیشتری درباره این تفسیر بدانند می‌توانند به مقالات و کتب نوشته شده از جمله تفسیر روحانی اثر لسانی فشارکی همچنین طبقات مفسران شیعه که عقیقی بخشایشی به آن پرداخته مراجعه کنند.